

УДК 338.4

Некрасова Л. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри «Економіка підприємств»
Одеського національного політехнічного університету*

Хрїстова А. В.

*студентка
Одеського національного політехнічного університету*

Nekrasova L. A.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer of Enterprise Economy Department
Odessa National Polytechnic University*

Khrystova A. V.

*Student
Odessa National Polytechnic University*

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

A STRATEGIC APPROACHES TO THE FORMATION OF MODERN INDUSTRIAL AND TECHNOLOGICAL POTENTIAL IN THE GAS INDUSTRY OF UKRAINE

Анотація. Стаття присвячена питанням управління підприємствами газової промисловості шляхом формування сучасного виробничо-технологічного потенціалу. Досліджено варіанти активності виробничо-технологічної політики країни. Розглянуто основні підходи до стратегічного вирішення проблем газової промисловості в розрізі сценаріїв їхнього розвитку. Наведено прогнози зі споживання газу з проведенням Енергетичної стратегії. Запропоновано комплексна програма заходів скорочення питомого споживання газу в Україні.

Ключові слова: виробничо-технологічний потенціал, виробничо-технологічна політика, споживання газу, Енергетична стратегія, стратегічний розвиток, газова промисловість.

Постановка проблеми. В останні роки розвиток економіки будь-якої країни все більше залежить від ступеня задоволення попиту на енергоносії. Рішення енергетичних проблем є одним з першочергових завдань економічної політики української держави, і, як наслідок цього, формування ефективних ринкових механізмів управління підприємствами газової промисловості як базовими структурами ПЕК України і нарощування на цій основі виробничо-технологічного потенціалу газової галузі є вкрай актуальною темою наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні погляди на проблеми підвищення ефективності під-

приємств газової галузі розглядаються в роботах таких дослідників, як А.Г. Ананенков, В.М. Блінков, Л.Е. Воробйова, Д.А. Ендовицький, Д.М. Теунаєв, А.Е. Конторович, А.Г. Коржубаєв, П.П. Лапшин, А.Б. Міллер, А.Ю. Ряполов, О.А. Ейсмонт, В.А. Язєв та ін. Дослідження процесів трансформації механізмів управління підприємствами газової промисловості України з метою формування їхнього сучасного виробничо-технологічного потенціалу як основи підвищення конкурентоспроможності газової галузі відповідає потребам розвитку економіки України і вимагає проведення відповідного наукового обґрунтування та розробки нових управлінських підходів з урахуванням поглядів вище названих авторів.

Метою статті є дослідження проблем управління підприємствами газової промисловості при формуванні сучасного виробничо-технологічного потенціалу і визначення стратегічних підходів до трансформації організаційно-економічних механізмів управління української газової галузі з метою підвищення її конкурентоспроможності.

Вклад основного матеріалу. Виробничо-технологічний потенціал газової промисловості (ВПГ) – це система економічних відносин, що виникають між господарюючими суб'єктами на макро – і мікрорівнях з приводу отримання максимально можливого виробничого результату, який може бути отриманий за умови найбільш ефективного використання виробничих ресурсів, за умови наявного рівня техніки і технологій, передових форм організації виробництва. Високий рівень розвитку виробничо-технологічного потенціалу може розглядатися як основа подальшого розвитку і розміщення виробництва в розрізі електроенергетики [1].

Основною складовою виробничо-технологічного потенціалу є промисловий потенціал. Промисловий потенціал України є одним з фундаментальних системоутворюючих елементів територіальної соціально-економічної системи (ТСЕС). Вітчизняна промисловість безпосередньо забезпечує в українській економіці 45% валового випуску продукції і 25% робочих місць. І не менш важливо, що вона лежить в основі відтворювального циклу національної економіки, є базисом, на який спирається діяльність інших секторів економіки: сільське господарство, енергетика, будівництво, торгівля, фінансова діяльність, сфера послуг тощо, є двигуном соціально-економічного розвитку країни.

Розвиток енергетики має вирішальний вплив на стан економіки в державі та рівень життя населення. Метою соціальної держави, якою відповідно до Конституції є Україна, має бути забезпечення умов для зростання добробуту громадян. Однією з найважливіших складових добробуту в цивілізованих державах є забезпечення громадян і компаній необхідними енергоресурсами. Запорукою реалізації цієї мети має стати надійне, економічно обґрунтоване й екологічно безпечне задоволення потреб населення й економіки в енергетичних продуктах.

Замість забезпечення екстенсивного розвитку, яким економіка України рухалась протягом десятиліть, енергетика повинна перейти на ефективне забезпечення сталого розвитку економіки. Забезпечення економіки та соціальної сфери країни основними видами енергоносіїв (електричною й тепловою енергією, моторними і котельно-пічними видами палива, а також природним газом) і сировинними ресурсами покладається на паливно-енергетичний комплекс України (ПЕК).

Енергетична стратегія – це інтегрована модель дій держави, що спрямована на досягнення цілей національної безпеки та задоволення енергетичних потреб суспільства за найменших сукупних витрат, при цьому економічно обґрунтовано. Таким чином, Енергетична стратегія України до 2030 року покликана визначити вектор розвитку галузей енергетики країни відповідно до цілей і завдань ПЕК до 2030 року [2].

Реалізація заходів Енергостратегії дасть змогу досягти таких основних результатів:

- повне забезпечення зростаючого попиту на електроенергію за раху-

нок термінової модернізації ТЕС, продовження терміну експлуатації АЕС, значних інвестицій в модернізацію і розширення електромережевого господарства країни, а після 2018 року – за рахунок введення нових генеруючих потужностей та скорочення питомих витрат;

- істотне скорочення державних витрат за умови припинення субсидування галузей з одночасним підвищенням ефективності роботи підприємств ПЕК;

- впровадження комплексних програм підвищення енергоефективності для зниження питомого споживання енергоресурсів в економіці на 30-35% до 2030 року, що істотно зменшить навантаження на економіку, підвищить енергетичну незалежність держави та конкурентоспроможність її ВВП;

- залучення необхідних інвестицій (близько 200 млрд дол. США) в ПЕК потребує розробки програм реформування галузей, створення конкурентних ринків, підвищення цін на енергоресурси з метою створення привабливих умов для приходу в галузь приватних інвесторів, посилення системи контролю над монополіями, а також доопрацювання і довгострокової стабілізації нормативно-правового поля.

У базовому сценарії співвідношення ВВП сфери послуг з ВВП промисловості до 2030 р. наблизиться до рівня розвинених країн (сфера послуг складе 70% ВВП, промисловість – близько 21%, решту – 9% – складе сільське господарство). Відповідно до базового сценарію, ВВП України у 2030 р. досягне 2,9 трлн грн (рис. 1) [3].

Оптимістичний сценарій передбачає більш інтенсивний індустріальний розвиток, при якому реальний ВВП України зростає щорічно в середньому на 6,4%, до того ж структура ВВП також зміщується у бік сектору послуг. Основними чинниками зростання стануть зростання ВВП промислового сектору (5,2% щорічно), ВВП сектору послуг (6,9% щорічно) і ВВП сільського господарства (7,1%). При такому сценарії у 2030 р. ВВП досягне 3,8 трлн грн.

У песимістичному сценарії зростання ВВП значно нижче, ніж у сценарному діапазоні, через нижчі показники зростання ВВП у секторах: 1,4% – у промисловому секторі, 4,2% – у сфері послуг і 6,1% – у сільськогосподарському секторі. У разі реалізації песимістичного сценарію розвитку ВВП України у 2030 р. він складе 2,3 трлн грн.

Стратегія дає змогу підсилити сильні сторони і нівелювати деякі слабкі. Єдині негативні показники стосуються

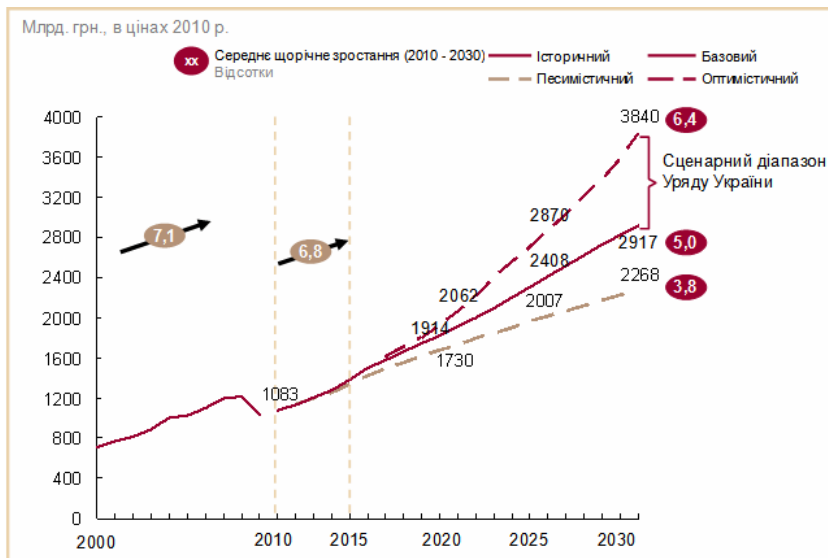

Рис. 1. Сценарний розвиток ВВП України із застосуванням Енергетичної стратегії

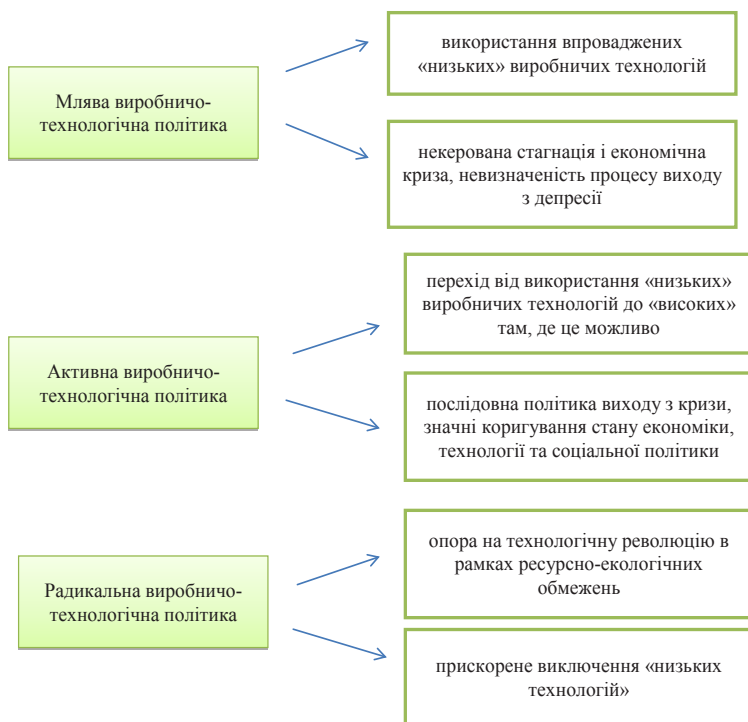

Рис. 2. Варіанти вирішення проблем у формуванні ВВП газової промисловості країни

відсутності державної підтримки, відсутності інвестицій для зміни покоління обладнання. Існуюча стратегія хоча б дещо нівелює ці слабкості. Зусилля держави у цій сфері хоча і очікуються, але в умовах кризи, швидше за все, не будуть значними.

Для рішення основних проблем формування виробничо-технологічного потенціалу газової промисловості, зокрема стратегічних підходів, що приведені вище, розглядаються такі системні складові:

- розробка ключових напрямів формування сучасного виробничо-технологічного потенціалу газової промисловості відповідно до стратегії розвитку ПЕК України;
- пошук ключових науково-технічних активів газових, електро- і теплоенергетичних підприємств України і оцінка їх відповідності напрямкам формування сучасного виробничо-технологічного потенціалу газової промисловості;
- забезпечення мінімізації рівня ризиків, пов'язаних з функціональною діяльністю;
- визначення необхідного обсягу фінансових коштів та оптимізація структури їхніх джерел.

Розробляються варіанти активності формування сучасного виробничо-технологічного потенціалу газової промисловості (рис. 2).

Залежно від активності виробничо-технологічної політики змінюється динаміка тривалості та глибини кризових явищ у газовій промисловості України: при радикальній політиці вихід з кризи прискорюється, при млявій політиці кризові явища затягуються. Конкретні часові параметри й обсяги падіння виробництва сформулювати в даному випадку важко, так як вкрай дискусійним є період формування за рахунок зовнішньоекономічних надходжень базу для інвестицій у галузі та податкову базу бюджету України

для стимулювання антикризових заходів і політики стимулювання виробничого зростання [4].

Для найточнішого розрахунку виробничо-технологічного потенціалу газової промисловості необхідно аналізувати дані, що отримані в розрізі багатьох років. У цілому споживання газу в Україні можна охарактеризувати як надлишкове і нерациональне.

У першу чергу це стосується населення й об'єктів комунальної теплової енергетики, оскільки ціни на газ і тарифи на тепло, вироблені на його основі, істотно занижені.

Внаслідок цього кінцеві споживачі не захищені у скороченні обсягів споживання та реалізації заходів із підвищення енергоефективності. Крім того, наявна ситуація створює можливість для здійснення арбітражних операцій (спекуляцій на різниці у ціні) шляхом нецільового використання газу, який направляється на потреби населення, існують значні технологічні втрати при розподілі тепла й газу, що мають істотний потенціал до зниження.

Із проведенням Енергетичної стратегії беруться до уваги прогнози зі споживання газу (рис. 3), які ґрунтуються на таких чинниках: прогнозна динаміка економічного розвитку України та світового ринку в цілому; майбутня динаміка розвитку окремих сегментів споживачів; зміна світових цін на газ; впровадження заходів для підвищення енергоефективності і зниження питомого споживання газу [3].

Також детальна інформація щодо споживання природного газу в Україні, особливо населенням, комунальними та державними споживачами, не повна. Тому першим кроком для зменшення споживання газу є проведення незалежного аудиту з детальним визначення обсягів споживання газу, особливо населенням та державними і комунальними підприємствами.

Передбачається, що обсяги споживання газу населенням до 2030 р. істотно скоротяться і складуть близько 12 млрд куб. м, що передбачає майже 30% скорочення порівняно з показником 2010 р. Незважаючи на зростання добробуту населення, що призведе до значного збільшення сукупної житлової площі та комерційної

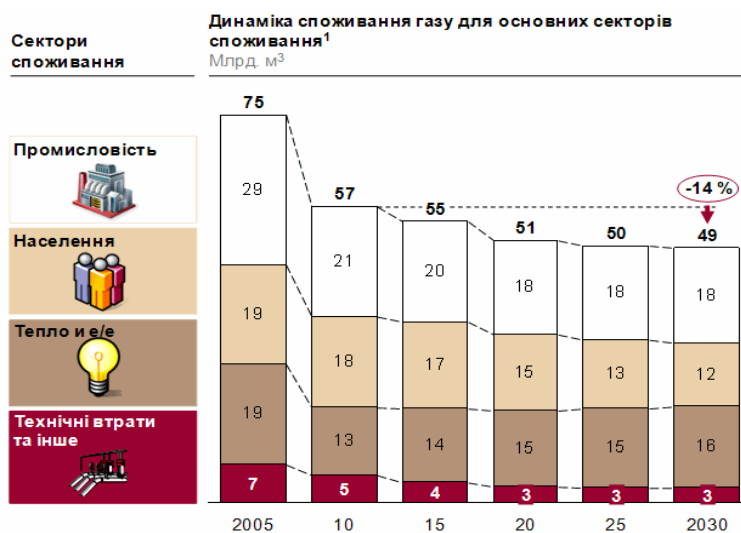

Рис. 3. Динаміка споживання газу для основних секторів споживання у 2010–2030 рр. (з урахуванням енергоефективності)

нерухомості у 1,5 і 2,5 рази відповідно, буде також спостерігатися низка тенденцій, які чинитимуть істотний понижувальний вплив на обсяги споживання [5].

Для досягнення поставлених цілей скорочення питомого споживання газу в Україні на 40% державі необхідно розробити і реалізувати комплексну програму заходів, основними елементами якої є: забезпечення повного персоналізованого обліку обсягів споживання газу і тепла, а також законодавчої можливості застосування заходів стягнення заборгованості; просування альтернативних джерел виробництва тепла, підтримка розвитку та просування використання механізмів інституту ОСББ (об'єднання співвласників багатоквартирних будинків) як інструмента для реалізації колективних заходів енергоефективності багатоквартирних будинків та забезпечення його доступом до різних джерел фінансування; державна підтримка розвитку ринку надання послуг з підвищення енергоефективності будинків (включаючи житлові будинки), систем виробництва та розподілу тепла, а також допомога в залученні фінансування (включаючи державне) проектів із підвищення енергоефективності для фізичних та юридичних осіб (включаючи ОСББ); удосконалення системи

субсидування населення шляхом доповнення системи стимулами економії та підвищення ефективності використання газу.

За відсутності реалізації заходів підвищення енергоефективності сукупний обсяг споживання газу в економіці до 2030 р. складе близько 82 млрд м³, тепла – близько 366 млн Гкал на рік. Таке зростання енергоспоживання буде чинити значний негативний вплив на конкурентоспроможність української економіки та підвищувати її залежність від імпортних енергоресурсів, обмежуючи можливості для сталого довгострокового розвитку. Можливість подібного варіанта розвитку подій підкреслює важливість підвищення енергоефективності економіки.

Висновки. Таким чином, державі необхідно розв'язати низку найважливіших завдань, пов'язаних із розвитком газової галузі. Серед них – скорочення загального споживання природних ресурсів, зниження залежності від їх імпорту, а також підвищення енергоефективності. Ключовими чинниками успішного розв'язання цих завдань є: модернізація промисловості; зниження втрат газу і тепла; значне підвищення енергоефективності населенням і комунальним господарством.

Список використаних джерел:

1. Бикчантаева А.И. Направления инновационной трансформации энергетического комплекса / А.И. Бикчантаева // Экономика и управление. – 2010. – № 2. – С. 44-46.
2. Галузева структура паливно-енергетичного комплексу України. Паливна промисловість [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://disted.edu.vn.ua/courses/learn/2198>.
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. : Проект від 24 липня 2013 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України, N – 1071 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/energetichna-strategija-ukrayini-na-period-do-2030-r.-doc195024.html>.
4. Бозон И., Кемпбелл У., Линдстранд М. Мировые тенденции в энергетике/ Бозон И., Кемпбелл У., Линдстранд М. // Вестник McKinsey. – 2007. – № 17. – С. 39-46.
5. Апокін А. Підвищення стимулів для інвестицій в основний капітал і технології: основні напрями економічної політики / Апокін А. // Питання економіки. – 2011. – № 6. – С. 33-48.

Аннотация. Стаття посвящена вопросам управления предприятиями газовой промышленности путем формирования современного производственно-технологического потенциала. Исследованы варианты активности производственно-технологической политики страны. Рассмотрены основные подходы к стратегическому решению проблем газовой промышленности в разрезе сценариев их развития. Приведены прогнозы по потреблению газа с проведением Энергетической стратегии. Предложена комплексная программа мер сокращения удельного потребления газа в Украине.

Ключевые слова: производственно-технологический потенциал, производственно-технологическая политика, потребление газа, Энергетическая стратегия, стратегическое развитие, газовая промышленность.

Summary. The article is devoted to the management companies of the gas industry by creating a modern industrial and technological potential. Options investigated activity of production and technological policy. It's researched the main strategic approaches to solve the problems of the gas industry in the context of development scenarios. It's given the forecasts of gas consumption with holding the Energy Strategy. It's offered comprehensive program of specific measures to reduce gas consumption in Ukraine.

Key words: industrial and technological potential industrial and technological policy, gas consumption, energy strategy, strategic development, gas industry.